

Корелация между уменията за интерпретиране на пословици и поговорки и преобладаващия език в семейството при българчетата, живеещи в чужбина

Розалина Енгелс-Критидис

Correlation between the skills for interpreting proverbs and sayings and the language spoken predominantly in the family of Bulgarian children living abroad: Being part of a wider research, this publication presents a statistically-proven correlation between the skills for interpreting proverbs and sayings and the language spoken predominantly in the family of Bulgarian pre-school children living abroad and, at the same time, no significant difference when conducting the same research with primary school-age pupils.

Key words: proverbs and sayings; Bulgarian children living abroad; predominant language.

ВЪВЕДЕНИЕ

След политическите и обществени промени през 1989 година, през последните двадесет и четири години - било то за временно или за постоянно, българите активно мигрират в страни с по-добри икономически условия и стандарт на живот. По последни данни на дипломатическите ни представителства, цитирани от EuroChicago 2012 [5], българите, които живеят в чужбина към 2011г. са 2 036 092.

Народният словесен фолклор - в една или друга степен, е неминуемо носен от българите, мигриращи в чужбина, а краткостта и продължаващото битуване на пословиците и поговорките в съвременния живот ги прави значително по-устойчиви в сравнение с останалите жанрове на вербалното фолклорно творчество. Това е само едно от основанията да бъде проучена интерпретацията на пословици и поговорки именно при българчетата зад граница с оглед на търсенето на мястото на изследваните паремии в образователното взаимодействие.

С оглед на коректността при изразяването и осигуряването на еднопосочност на конотациите, изхождайки от сега действащия Закон за българите, живеещи извън Република България (2000) [3], както и от проекта за нов такъв закон от 2012г. [4], настоящата публикация приема да работи с понятието „българчетата, живеещи в чужбина“. При така дефинираното понятие авторът извежда на преден план българското самосъзнание и поне един от трите варианта - водеща, равносилна или частично съхранена роля на българския език в ежедневието на най-близкото семейно обкръжение на детето спрямо езика на приелата ги страна.

ИЗЛОЖЕНИЕ

С цел да се установи до каква степен българчетата, живеещи в чужбина, умеят да осмислят инказателността на народни пословици и поговорки, както и да се проучи връзката на изследваните умения с преобладаващия език, който се говори в семейството, се проведе констатиращо проучване на 45 деца, разделени в две възрастови групи - 30 деца от предучилищна възраст - от 5 г. и 6 м. до 7 г. и 4 м., и 15 деца от начална училищна възраст - от 8 г. и 8 м. до 10 г. и 2 м. С оглед на постигането на целта, бяха формулирани две изследователски **хипотези**:

1. Считахме, че при българчетата на 6-7-годишна възраст, живеещи в чужбина, в чиито семейства преобладаващият език е българският, е налице по-висока степен на развитие на уменията за интерпретиране на инказателността на пословици и поговорки, в сравнение с техни връстници, които също живеят в чужбина, но в семейството им се говори предимно на език, различен от българския.

2. Допускаме, че вследствие на развитието на абстрактното мислене, както и на целенасочената работа с пословиците като жанр, заложена в образователното съдържание на учебниците по български език и литература в началното училище,

при децата на възраст 9-10 години в значително по-малка степен (в сравнение с 6-7-годишните) влияе факторът *преобладаващ език в семейството*.

Проведеното изследване си постави следните **задачи**:

1. Да се регистрират и анализират словесни интерпретации на пословици и поговорки от деца, посещаващи български детски градини и училища в Гърция, Словакия и Германия в две възрастови групи: 6-7- и 9-10-годишни, като за целта се използва предварително разработен от автора диагностичен инструментариум.
2. Да се приложат статистически методи с цел анализиране, доказване и достъпно онагледяване на корелацията между изследваните умения и преобладаващия език, който се говори в семейството.

Проучваните деца посещават подготвителни групи и начални класове в Българското неделно училище „Св. Св. Кирил и Методий“ в Атина, Гърция (18 деца ПУВ и 10 деца НУВ); Българското средно образователно училище „Христо Ботев“ в Братислава, Словакия (7 деца от ПУВ и 3 деца от НУВ); Българското неделно училище „Паисий Хилендарски“ в Мюнхен, Германия (5 деца от ПУВ и 2 деца от НУВ). Изследването е реализирано лично от автора на няколко етапа в периода ноември 2007г. - септември 2012г. Макар че няма претенциите за представителност и броят на проучваните деца е сравнително малък, изследването притежава капацитета да очертае тенденции в областта на изследваната проблематика.

За диагностициране на изследваните умения беше използван своеобразен метод *интервю* [1: 127-135] върху детските словесни интерпретации на следните **8 специално подбрани пословици** (*Капка по капка – вир става; Гладна мечка хоро не играе; Сговорна дружина – планина повдига; Три пъти мери, един път режи; Ако гониш два заека, не можеш да хванеш нито един; На каквото си постелеш, на това ще легнеш; Добра дума железни врати отваря; По дрехите посрещат, по ума изпращат*) и **2 поговорки** (*След дъжд качулка и Ни лук ял, ни лук мирисал*). Резултатите, обобщени в числов вид въз основа на авторска *Скала* за диагностициране на уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки [1], бяха подложени на серия от статистически обработки с компютърните програми SPSS 17 и Microsoft Excel 2003.

6	Осмисля преносното значение, като го обяснява чрез друга метафорична структура
5	Осмисля преносното значение, като достига до обобщено-теоретично обяснение
4	Осмисля преносното значение като дава пример с подобна ситуация
3	Частично осмисля преносното значение
2	Разбира прякото значение
1	Частично разбира прякото значение
0	Не разбира (прякото значение)

Фигура 1. Скала за диагностициране на уменията за интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки.

Проверяваните нулеви статистически хипотези, съответно корелиращи с *първа и втора изследователска хипотеза*, бяха следните:

Първа нулева хипотеза: Няма връзка между средната стойност по Скалата на обясненията на отделните пословици на 6-7-годишните български деца, живеещи в чужбина, и преобладаващия език, на който се говори в техните семейства.

Втора нулева хипотеза: Няма връзка между средната стойност по Скалата на обясненията на отделните пословици на 9-10-годишните български деца, живеещи в чужбина, и преобладаващия език, на който се говори в техните семейства.

Проверявайки първата нулева хипотеза, в табл. 1 може да се види сравнението на средните стойности по Скалата отделно за тези деца на 6-7 г., в чиито семейства основният език е български, и за останалите, в които преобладаващият език е друг.

Табл.1. Средни стойности по Скалата и стандартни отклонения за десетте пословици и поговорки.

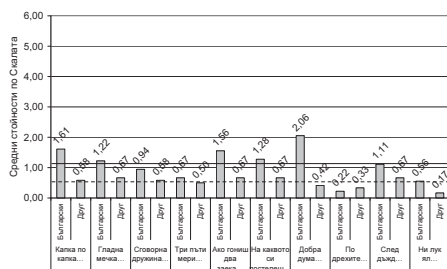
Пословици и поговорки	Преобладаващ език, на който се говори в семейството	6-7-годишни деца				9-10-годишни деца			
		Брой деца	Средна стойност по Скалата	Стандартно отклонение	T	Брой деца	Средна стойност по Скалата	Стандартно отклонение	T
Капка по капка – вир става	Български	18	1,61	1,461	2,081*	10	3,60	1,430	-0,244
	Друг	12	0,58	1,084		5	3,80	1,643	
Гладна мечка хоро не играе	Български	18	1,22	1,517	1,038	10	2,90	1,853	-0,917
	Друг	12	0,67	1,303		5	3,80	1,643	
Сговорна дружина планина повдига	Български	18	0,94	1,731	0,605	10	3,80	1,814	0,000
	Друг	12	0,58	1,379		5	3,80	1,643	
Три пъти мери, един път режи	Български	18	0,67	0,970	0,412	10	2,20	1,932	0,000
	Друг	12	0,50	1,243		5	2,20	1,789	
Ако гониш два заека, не можеш да хванеш нито един	Български	18	1,56	0,856	2,625**	10	4,00	1,491	0,237
	Друг	12	0,67	0,985		5	3,80	1,643	
На каквото си постелеш, на това ще легнеш	Български	18	1,28	1,364	1,224	10	3,60	1,713	0,432
	Друг	12	0,67	1,303		5	3,20	1,643	
Добра дума железни врати отваря	Български	18	2,06	1,552	2,912**	10	4,40	0,843	0,434
	Друг	12	0,42	1,443		5	4,20	0,837	
По дрехите посрещат, по ума изпращат	Български	18	0,22	0,647	-0,425	10	2,30	2,263	-1,309
	Друг	12	0,33	0,778		5	3,80	1,643	
След дъжд качулка	Български	18	1,11	1,023	1,045	10	2,70	2,163	-0,422
	Друг	12	0,67	1,303		5	3,20	2,168	
Ни лук ял, ни лук мирисал	Български	18	0,56	0,922	1,420	10	1,80	2,044	0,172
	Друг	12	0,17	0,577		5	1,60	2,302	
Общо за десетте пословици и поговорки	Български	18	1,12	0,672	1,933*	10	3,13	1,15	-0,324
	Друг	12	0,53	1,026		5	3,34	1,25	

* Разликата между двете средни стойности е значима при 5% риск за грешка и едностранна критична област.

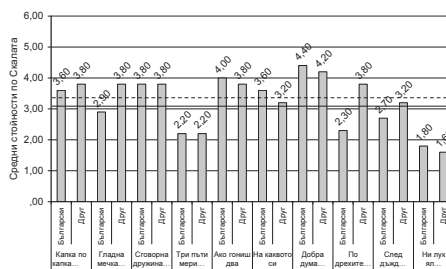
** Разликата между двете средни стойности е значима при 1% риск за грешка и едностранна критична област.

Проверката за статистическата значимост на разликите е направена с Independent-Samples T Test. Със сив цвят са отбелязани само онези средни, разликата между които е статистически значима, а това е при пословиците *Капка по капка - вир става*; *Ако гониш два заека, не можеш да хванеш нито един*; *Добра дума железни врати отваря*, както и общо за десетте пословици и поговорки. Фиг. 2 представя графиката на тези сравнения, като на нея плътната хоризонтална линия изобразява общата средна за всички семейства, в които се говори български език, а пунктираната линия изобразява общата средна за всички семейства, в които се говори друг език. Както се вижда и от табл. 1, и от фиг. 2, при някои отделни пословици, както и за всички пословици и поговорки заедно ($T = 1,933^*$), преобладаващият език оказва статистически значимо влияние, което на практика отхвърля първата нулева хипотеза, като от своя страна потвърждава първата изследователската хипотеза, че при българчета на 6-7-годишна възраст, живеещи в чужбина, в чиито семейства преобладаващият език е българският, е налице по-висока степен на развитие на уменията за интерпретиране на индикаторността на

пословици и поговорки, в сравнение с техни връстници, които също живеят в чужбина, но в семейството им се говори предимно на език, различен от българския.

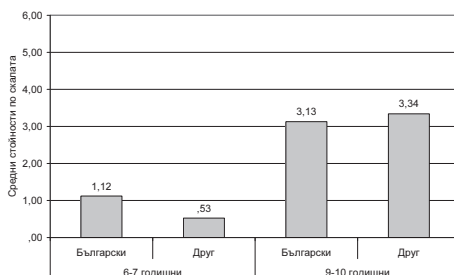

Фигура 2. Средни стойности по Скалата за десетте пословици и поговорки (6-7-годишни деца).

Фигура 3. Средни стойности по Скалата за десетте пословици и поговорки (9-10-годишни деца).

За да проверим **втората нулева хипотеза**, беше направено аналогично сравнение при 9-10-годишните деца (виж отново табл. 1) между средните стойности отделно за тези от тях, в чиито семейства основният език е български, и стойностите при децата, в чиито семейства преобладаващият език е друг. Това сравнение е поотделно за всяка пословица и поговорка, както и общо за всички. Но резултатите са коренно различни: както е видно от табл. 1, нито една от разликите не е статистически значима. Фиг. 3 представя графиката на тези 11 сравнения, като плътната хоризонтална линия изобразява общата средна за всички семейства, в които се говори български език, а пунктираната линия изобразява общата средна за всички семейства, в които се говори друг език. Фиг. 4 през друг ракурс онагледява сравнението между преобладаващия език в семейството, възрастовата група и средна стойност от десетте пословици и поговорки по Скалата. Както още веднъж се вижда, на по-малка възраст преобладаващият език е значим, а на по-голяма възраст - след запознаване с жанра в началното училище [2: 45-55], както и вследствие на по-развитото абстрактно мислене на малките ученици [2: 77-81], вече не е. Т.е. резултатите потвърдиха, а не отхвърлиха втората нулева хипотеза, и по този начин се доказва и втората изследователска хипотеза.

Фигура 4. Средни стойности по Скалата за десетте пословици и поговорки при 6-7- и 9-10-годишни българчета, живеещи в чужбина.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Чрез статистически методи се доказва предположението, че при българчета на 6-7-годишна възраст, живеещи в чужбина, в чиито семейства преобладаващият език е българският, е налице по-висока степен на развитие на уменията за

интерпретиране на иносказателността на пословици и поговорки, в сравнение с уменията при техни връстници, които също живеят зад граница, но в семейството им се говори предимно на език, различен от българския. Подобно предположение изобщо не се потвърди при 9-10-годишните българчета зад граница. Вероятно това е така, вследствие на развитието на абстрактното мислене, както и на изучаването на пословиците като жанр в начално училище. Освен множеството други посоки на анализ, фактът, че факторът *преобладаващ език в семейството*, въздейства при 6-7-годишните деца, а не оказва значимо влияние при 9-10-годишните (което се потвърди и при изследването на деца от същите две възрастови групи, живеещи в България [виж 2]), би могъл да се тълкува като още едно доказателство за сензитивността на предучилищната възраст по посока на овладяването на изследваните умения.

Представеното проучване като цяло е здрава основа за пълноценен анализ на качествената страна на детските интерпретации на иносказателността, като на тази база успешно би могло да структурира йерархична система от достъпни и градирани по степен на сложност пословици и поговорки, които да залегнат в основите на алтернативна образователна програма [2: 135-211], насочена към деца от подготвителна група, посещаващи български училища зад граница.

Благодарности

Разработването на настоящата публикация е подкрепено от проект „Университетски център за трансгранични българистични изследвания“ (2008-2013), финансиран от Национален фонд „Научни изследвания“.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Енгелс-Критидис 2012: Р. Енгелс-Критидис. Детето в иносказателния свят на пословиците и поговорките. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2012г.

[2] Енгелс-Критидис 2013: Р. Енгелс. Пословиците и поговорките в образователното взаимодействие с български деца, живеещи в чужбина. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2012г.

[3] Закон за българите, живеещи извън Република България 2000: (<http://www.aba.government.bg/?legal=2>), достъпен към 5.12.2012г.

[4] Законопроект за българите и българските общности извън Република България 2012: (<http://www.parliament.bg/bg/bills/ID/14036>), достъпен към 10.01.2013г.

[5] EuroChicago 2012: (<http://www.eurochicago.com/2012/04/v-tchuzhbina/>), достъпен към 1.12.2012г.

За контакти:

Гл. ас. д-р Розалина Пламенова Енгелс-Критидис, Катедра “Предучилищна педагогика”, Факултет по начална и предучилищна педагогика, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, e-mail: rozalinae@yahoo.com

Докладът е рецензиран.